

MỘT SỐ KẾT QUẢ HOẠT ĐỘNG TRUYỀN THÔNG NÂNG CAO NHẬN THỨC VỀ BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU

Trần Văn Sáp, Lê Nguyên Tường, Trần Thanh Thủy

Dự án CBCC, Viện Khoa học Khí tượng Thủy văn và Môi trường

Một hoạt động quan trọng của dự án “Tăng cường năng lực quốc gia ứng phó với biến đổi khí hậu ở Việt Nam nhằm giảm nhẹ tác động và kiểm soát phát thải khí nhà kính (CBCC)” do Chương trình Phát triển của Liên hợp quốc (UNDP) tài trợ, là xây dựng và thực hiện thành công Chiến lược truyền thông về biến đổi khí hậu (BĐKH) nhằm nâng cao nhận thức cho các nhóm đối tượng thuộc hệ thống các cơ quan nhà nước, các tổ chức xã hội, cho giới truyền thông và cộng đồng, đồng thời phát triển các chương trình giáo dục và đào tạo về BĐKH; xây dựng các kênh, chương trình truyền thông theo chủ đề tuyên truyền nâng cao nhận thức về BĐKH. Bài báo này giới thiệu tóm tắt nội dung quan trọng của Chiến lược và một số kết quả đạt được trong thời gian qua.

1. Sự cần thiết của truyền thông về biến đổi khí hậu

Biến đổi khí hậu - sự nóng lên toàn cầu và mực nước biển dâng, là một trong những thách thức lớn nhất đối với nhân loại trong thế kỷ 21. Thiên tai và các hiện tượng khí hậu cực đoan khác đang gia tăng ở hầu hết các nơi trên thế giới, nhiệt độ và mực nước biển trung bình toàn cầu tiếp tục tăng nhanh chưa từng có và đang là mối lo ngại của tất cả các quốc gia trên thế giới. Nhằm ứng phó hiệu quả hơn với BĐKH, hiện nay trên phạm vi toàn cầu, tất cả các quốc gia, tổ chức chính phủ, phi chính phủ đều đang rất tích cực hoạt động nhằm nâng cao nhận thức, phổ biến kiến thức về BĐKH cho tất cả các đối tượng khác nhau. Điều 6 của Công ước Khung về BĐKH của Liên hợp quốc (UNFCCC) cũng yêu cầu các quốc gia xây dựng và thực hiện các chương trình giáo dục, đào tạo, tăng cường năng lực đào tạo, giáo dục và nâng cao nhận thức và tạo cơ hội cho cộng đồng tham gia và tiếp cận các thông tin về BĐKH.

Ở Việt Nam, BĐKH thực sự đã làm cho các thiên tai, đặc biệt là bão, lũ, hạn hán ngày càng ác liệt. Theo tính toán của Bộ TN&MT, nếu mực nước biển dâng 1 m, sẽ có khoảng 39% diện tích đồng bằng sông Cửu Long, hơn 10% diện tích đồng bằng sông Hồng, hơn 2,5% diện tích các tỉnh ven biển miền Trung và hơn 20% diện tích thành phố Hồ Chí Minh có nguy cơ bị ngập. Hậu quả của BĐKH đối với Việt Nam là nghiêm trọng và là một nguy cơ hiện hữu cho mục tiêu xoá đói giảm nghèo, cho việc thực

hiện các mục tiêu thiên niên kỷ và sự phát triển bền vững của đất nước.

Hiện nay, BĐKH được xác định là vấn đề “sống còn” đối với sự phát triển bền vững của đất nước. BĐKH đã, đang và sẽ ảnh hưởng đến mọi mặt của đời sống và các hoạt động kinh tế-xã hội. Ở tầm vĩ mô, Chính phủ đã có các chính sách rõ ràng và sự quan tâm đặc biệt đến vấn đề BĐKH. Cụ thể là: đã xây dựng và triển khai thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia ứng phó với BĐKH (2008), Chiến lược quốc gia về BĐKH (2011) và sẽ ban hành Kế hoạch hành động quốc gia về BĐKH. Các bộ, ngành, địa phương cũng đã xây dựng và triển khai Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH của bộ, ngành và địa phương. Trong tất cả các văn bản chiến lược quan trọng này, vấn đề truyền thông nâng cao năng lực và nhận thức về BĐKH được khẳng định và đặt ở vị trí ưu tiên của các hành động thực hiện cụ thể.

Kinh nghiệm cũng cho thấy, các chiến lược hay kế hoạch truyền thông đóng vai trò quan trọng trong việc xây dựng mối quan hệ giữa chính phủ với tổ chức dân sự xã hội, khối doanh nghiệp, các tổ chức quốc tế và cộng đồng.

Trong Chương trình mục tiêu quốc gia ứng phó với BĐKH, đã xác định là “tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức và trách nhiệm cho toàn xã hội về BĐKH; đẩy mạnh công tác đào tạo nguồn nhân lực, nhất là nguồn nhân lực trình độ cao” với chỉ tiêu đến năm 2015 có 80% cộng đồng dân cư và 100% công chức, viên chức có

kiến thức cơ bản về BĐKH và tác động của nó.

Chiến lược quốc gia về BĐKH khẳng định “Xây dựng các phương pháp phù hợp nhằm tiếp cận và sử dụng các thông tin về BĐKH cho các thành phần xã hội; đa dạng hóa các hình thức tuyên truyền, phổ biến về tác động, nguy cơ và cơ hội từ BĐKH, đặc biệt chú trọng tới cộng đồng dân cư và địa bàn trọng điểm”

Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH của Bộ Tài nguyên và Môi trường giai đoạn 2011-2015 cũng dành một nhiệm vụ “nâng cao nhận thức cộng đồng và đào tạo nguồn nhân lực về BĐKH” với các nội dung chủ yếu là: Xây dựng, triển khai các hoạt động truyền thông, nâng cao nhận thức cho các nhóm đối tượng lựa chọn trong hệ thống Đảng, bộ máy quản lý các cấp, các tổ chức chính trị, xã hội và cộng đồng về BĐKH.

Có thể khẳng định rằng, các hoạt động truyền thông về BĐKH là quan điểm, chủ trương xuyên suốt trong chỉ đạo thực hiện ứng phó với BĐKH ở nước ta.

2. Chiến lược truyền thông về BĐKH

a. Các thách thức của truyền thông về BĐKH

Công tác truyền thông về BĐKH có rất nhiều những trở ngại. Trước hết, bản chất dài hạn của BĐKH và việc có ít những ví dụ cụ thể về những tác động của nó khiến việc thuyết phục rằng BĐKH là một chủ đề cần được quan tâm, là thực sự khó khăn.

Thứ hai, BĐKH và những tác động của nó có ảnh hưởng đến rất nhiều bên liên quan, kể cả đối với những nhóm đối tượng có có xung đột về lợi ích kinh tế và chính trị. Điều này khiến cho việc điều phối các nỗ lực truyền thông và đảm bảo sự nhất quán của các thông điệp truyền thông là việc không đơn giản. Những thông điệp không rõ ràng, thậm chí trái ngược nhau, sẽ góp phần phổ biến tư tưởng hồ nghi về BĐKH và những tác động của nó đến các quốc gia và nhóm đối tượng khác nhau.

Những thành tựu và kiến thức cập nhật về khoa học biến đổi khí hậu là những kiến thức chuyên ngành và mang tính kỹ thuật, cũng gây khó khăn cho các nhà khoa học trong việc truyền tải những kết quả nghiên cứu của mình cho những nhóm đối tượng khác nhau. Việc truyền tải các thông tin này

và diễn giải chúng theo một ngôn ngữ đơn giản và dễ hiểu hơn cho các nhóm đối tượng khác nhau thường do giới báo chí và truyền thông đảm nhận. Tuy vậy, bản thân giới báo chí cũng có những khó khăn đặc thù khi viết về BĐKH, trong đó thách thức chính không chỉ dừng ở sự hiểu biết hạn chế về BĐKH, mà còn ở việc tìm kiếm được những đề tài khách quan, đáng tin cậy, đủ hấp dẫn và có khả năng thu hút độc giả để có thể thuyết phục được họ.

Hiện tại, chưa có nhiều những nghiên cứu về mức độ nhận thức hoặc thái độ đối với vấn đề BĐKH của người dân Việt Nam. Tuy nhiên, có những lý do để có thể nhận định rằng, mức độ nhận thức nói chung vẫn còn thấp và thiếu thông tin, phương pháp, công cụ và kinh nghiệm để đối phó với BĐKH.

b. Phạm vi của chiến lược

Chiến lược được xây dựng với tầm nhìn dài hạn và một chương trình hành động cụ thể trong thời gian 3 năm từ 2010 - 2012, được thực hiện tại cấp trung ương và 3 tỉnh thuộc dự án là Bình Định, Bình Thuận và thành phố Cần Thơ.

Phạm vi của chiến lược phải đảm bảo ba yêu cầu sau:

- Thông tin và vận động chính sách: Như đã đề cập trong báo cáo của Dự án CBCC, việc cung cấp thông tin cho các bên liên quan về lợi ích và các kết quả của dự án là yếu tố chủ chốt. Điều này có nghĩa là, việc xuất bản các báo cáo cũng như tổ chức các hội thảo, sự kiện được xem là các hoạt động truyền thông quan trọng.

- Nâng cao năng lực: Mục tiêu của Dự án CBCC là tăng cường năng lực của các bên thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia thuộc các ngành và lĩnh vực khác nhau, bao gồm cả công tác nâng cao nhận thức. Do đó, các hoạt động đào tạo, tập huấn phương pháp lập kế hoạch, điều phối, thực hiện và đánh giá các hình thức truyền thông khác nhau cần đặc biệt chú trọng.

- Các hoạt động nâng cao nhận thức: Triển khai các hoạt động nâng cao nhận thức tới từng nhóm đối tượng khác nhau, đồng thời nâng cao năng lực cho cả các đối tượng triển khai thực hiện chiến lược truyền thông.

c. Mục tiêu, và các loại hình truyền thông về

NGHIÊN CỨU & TRAO ĐỔI

BĐKH

Chiến lược Truyền thông về BĐKH vừa là sản phẩm đầu ra của dự án, vừa là công cụ để hỗ trợ các bên liên quan tiếp cận các thông tin và kết quả hoạt động thích ứng và giảm nhẹ được thực hiện trong khuôn khổ dự án. Chiến lược đưa ra các hoạt động và thông điệp truyền thông phù hợp với từng nhóm đối tượng liên quan; đồng thời góp phần thực hiện nhiệm vụ "Nâng cao nhận thức và phát triển nguồn nhân lực" của Chương trình Mục tiêu quốc gia ứng phó với biến đổi khí hậu.

Mục tiêu của Chiến lược truyền thông về BĐKH:

Các hoạt động truyền thông của chiến lược nhằm:

- Hỗ trợ công tác truyền thông nâng cao nhận thức về BĐKH thuộc Chương trình mục tiêu quốc gia thông qua việc tăng cường năng lực điều phối và thực hiện các hoạt động này trong phạm vi quốc gia và các tỉnh.

- Thông tin rộng rãi các kết quả và sản phẩm về truyền thông đến tất cả các bên có liên quan, bao gồm cả cộng đồng.

Đối tượng của Chiến lược truyền thông về BĐKH

Chiến lược truyền thông về BĐKH nhằm đến tất cả các đối tượng có liên quan trong xã hội bao gồm:

- Chính quyền và cơ quan quản lý các cấp;
- Khối doanh nghiệp nhà nước và tư nhân;
- Các tổ chức chính trị-xã hội;
- Các tổ chức phi chính phủ, các hội, câu lạc bộ;
- Các cơ quan nghiên cứu và đào tạo;
- Các cơ quan truyền thông ;
- Cộng đồng dân cư;
- Tư vấn & Tài trợ quốc tế .

Các loại hình hoạt động truyền thông:

- Các khóa đào tạo tập huấn: Đào tạo tập huấn những kiến thức cơ bản về BĐKH cho các nhóm đối tượng là cán bộ các cơ quan quản lý và chính quyền, doanh nghiệp, các tổ chức chính trị xã hội, xã hội dân sự, cơ quan nghiên cứu, truyền thông và cộng đồng.

- Hội thảo theo chủ đề: Các hội thảo theo chủ đề cho các nhóm đối tượng khác nhau (như ngành y tế, nông nghiệp, thủy sản, các nhóm dân tộc thiểu số, phụ nữ, học sinh, các lĩnh vực kinh doanh khác nhau)

- Các hoạt động cho cộng đồng: Tổ chức cho cộng đồng các sự kiện như diễn đàn, đối thoại, chiến dịch truyền thông, cuộc thi và một số mô hình nâng cao nhận thức cho từng nhóm đối tượng khác nhau.

- Xây dựng các công cụ và tài liệu hỗ trợ: Website, tài liệu giới thiệu dự án, tài liệu hội thảo, tập huấn, sản phẩm nghiên cứu của dự án, poster, tờ rơi, pano, áp phích về BĐKH, phim tài liệu, phim truyền hình, phim quảng cáo, tin bài, ảnh, phóng sự, chuyên mục... về BĐKH trên đài truyền hình, đài phát thanh, báo viết, báo điện tử... Các sản phẩm khác có thông tin về BĐKH và dự án, như cặp đựng tài liệu, sổ tay, vở viết (cho học sinh), bưu thiếp, phong bì, giấy tiêu đề, lịch năm, áo mưa, áo phông, mũ...

3. Một số kết quả hoạt động truyền thông về BĐKH

Sau gần 3 năm thực hiện Chiến lược truyền thông, Dự án thuộc Viện Khoa học Khí tượng Thủy văn và Môi trường (KTTVMT) đã tổ chức được hơn 30 hoạt động, thu hút 1.806 lượt người tham dự (khoảng 20-25% là nữ) dưới nhiều hình thức khác nhau, góp phần tạo ra một chuyển biến mạnh mẽ nhận thức về BĐKH; Nâng cao kiến thức và năng lực đánh giá tác động của BĐKH và đề xuất các giải pháp thích ứng; Hỗ trợ xây dựng và hoàn thiện Chiến lược quốc gia về BĐKH, Kế hoạch hành động quốc gia về BĐKH, Kịch bản BĐKH, nước biển dâng cho Việt Nam. Các hoạt động đào tạo và truyền thông tập trung theo các hướng:

- Hoạt động truyền thông: Tổ chức các Hội thảo về BĐKH cho các đối tượng là lãnh đạo, quản lý các cấp thuộc Văn phòng TƯ Đảng, Văn phòng Quốc Hội và 3 tỉnh thuộc Dự án; Các đối tượng là phụ nữ, thanh niên và phóng viên báo chí trong cả nước. Có 11 hoạt động đã thu hút được 642 lượt người tham dự;

- Tổ chức các khóa đào tạo chuyên sâu: Đánh giá tác động của BĐKH và các giải pháp thích ứng cho các tỉnh thành trong cả nước; Đào tạo kỹ năng đàm

phần quốc tế cho các đoàn COP15, COP16; COP17; Đào tạo khai thác các mô hình PRECIS, SymClim xây dựng Kịch bản BĐKH, nước biển dâng cho Việt Nam (11 lớp, 554 học viên);

- Tổ chức 8 hội thảo tham vấn: Xây dựng và hoàn thiện Chiến lược quốc gia về BĐKH, Kế hoạch hành động quốc gia về BĐKH, Kịch bản BĐKH, nước biển dâng cho Việt Nam (610 người tham dự).

- Xây dựng các tài liệu kỹ thuật: Một loạt các hướng dẫn kỹ thuật đã được xây dựng và triển khai thực hiện như: Hướng dẫn đánh giá tác động của BĐKH và đề xuất các giải pháp thích ứng; Hướng dẫn thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia ứng phó với BĐKH; Hướng dẫn tích hợp vấn đề BĐKH vào chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển kinh tế- xã hội;

- Xuất bản sách: Xuất bản và phổ biến tài liệu là một hình thức khá hiệu quả của công tác nâng cao hiểu biết, nâng cao nhận thức về BĐKH. Các tài liệu xuất bản là các tài liệu có các nội dung thiết thực như: Biến đổi khí hậu và tác động ở Việt Nam, Tác động của BĐKH đến tài nguyên nước Việt Nam, Kịch bản BĐKH, nước biển dâng cho Việt Nam, Tích hợp vấn đề BĐKH vào kế hoạch phát triển kinh tế- xã hội.

4. Thay lời kết

Trong khuôn khổ của Dự án “Tăng cường năng lực quốc gia ứng phó với biến đổi khí hậu ở Việt Nam, nhằm giảm nhẹ và kiểm soát phát thải khí nhà kính”, Viện Khoa học KTTVMT đã thực hiện khá thành công và sôi động các hoạt động đào tạo và truyền thông về BĐKH. Sản phẩm trực tiếp của các hoạt động này là góp phần hình thành một đội ngũ đông đảo các chuyên gia có kiến thức về BĐKH tham gia các hoạt động ứng phó với BĐKH ở các địa phương, đặc biệt là trong việc xây dựng Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH của các tỉnh, thành; Các Văn kiện tầm quốc gia về BĐKH đã được trình Thủ tướng Chính phủ phê duyệt.

Tuy nhiên, do hạn chế về nguồn lực, hoạt động đào tạo và truyền thông mới chỉ hướng đến các đối tượng là các nhà quản lý, các chuyên gia trong lĩnh vực BĐKH, các cơ quan truyền thông... mà chưa tập trung vào các nhóm cộng đồng dân cư, các tổ chức phi chính phủ, các hội nghề nghiệp, như đã xác định trong Chiến lược truyền thông của Dự án.

Tài liệu tham khảo

1. Văn kiện Dự án Tăng cường năng lực quốc gia ứng phó với BĐKH ở Việt Nam nhằm giảm nhẹ tác động và kiểm soát phát thải khí nhà kính, Viện KH KTTVMT, năm 2008
2. Chiến lược truyền thông về BĐKH. Tài liệu của Dự án CBCC, năm 2010
3. Chiến lược quốc gia về BĐKH (Quyết định số 2139 QĐ-TTg ngày 5/12/2011 của Thủ tướng Chính phủ)
4. Chương trình mục tiêu quốc gia ứng phó với BĐKH (Quyết định số 158 QĐ-TTg ngày 2/12/2008 của Thủ tướng Chính phủ)
5. Kế hoạch hành động quốc gia về BĐKH giai đoạn 2012-2020 (Dự thảo)
6. Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH của Bộ Tài nguyên và Môi trường giai đoạn 2011-2015 (Quyết định số 2418 QĐ-BTNMT ngày 20/12/2010 của Bộ trưởng Bộ TNMT)